

Kaspars Kļaviņš

GERBOŅU HEROLDS GELRE KĀ 14. GADSIMTA LIVONIJAS REPREZENTĒTĀJS RIETUMEIROPAS KULTŪRĀ

Bruņinieki no visas Eiropas dodas uz ... apburtiem kalniem un mežiem meklēt svēto Grālu? Nē, neuzminējāt. Viņi dodas uz Prūsiju, Latviju un Igauniju, lai cīnītos ar pagāniem lietuviešiem un shizmatīkiem krieviem, kas apdraud šo reģionu. Un tas viss notiek 14. gadsimtā. Kaut arī Eiropā plosās kari, piemēram, Simtgadu karš starp Angliju un Franciju, tomēr visi bruņinieki jūtas kā eiropieši, jo Eiropa ar vienu Romas baznīcu ar kopīgiem svētajiem, kopīgu simboliku un sabiedriskās kārtības izpratni un vienotu tirdzniecības tīklu jau ir izveidojusies.¹ Tālajā, teiksmainajā Baltijā bruņinieki aizmirst savstarpējos strīdus un vienojas kopējam mērķim: aizsargāt šo Eiropas daļu no barbariem un, ja iespējams, arī paplašināt katoliskās Eiropas robežas. Ne shizmatīki krievi, ne pagāni lietuvieši šajā laikā nav eiropieši. Šie barbari tumšajos ziemeļu mežos un purvos tiek uztverti kā sava veida huņņi vai tatāri, kā saracēņi Tuvajos Austrumos – tikai ne tik izglītoti un smalki kā saracēņi, bet rupji un mežonīgi. Bruņinieki pie mums dodas no tagadējās Vācijas, Austrijas, Flandrijas, Francijas, Anglijas, Skotijas, Itālijas un pat tālās Spānijas, lai piedalītos pagānu un shizmatīku apkarošanā, taču vēl vairāk – lai baudītu Vācu ordeņa krāšņo viesmīlību, pasēdētu pie imitēta apaļā galda kā kādreiz karaļa Artūra galmā, rīkotu turnīrus, klausītos dziesmas, mūziku un citus priekšnesumus vai pēc neilga sirojuma Lietuvā vai Krievzemē saņemtu bruņinieku iesvētījumu.² Tie varēja arī doties svētceļojumos, godinot svēto Georgu, kurš skaitījās daudzo Prūsijas un Livonijas leprozoriju³ patrons, kur bija ierīkotas viņa vārdā nosauktas kapelas.⁴ Vācu ordenis šajā laikā ir visas Eiropas bruņniecības skola, Baltija – teiksmains mērķis, kuru apmeklējot var mājās lielīties un visu mūžu atcerēties šeit pavadīto laiku. Kas gan teikts par bruņinieku Džefrija Čosera slavenajos “Kenterberijas stāstos”? Šis bruņinieks:

*.. bija, Aleksandrija kad krita,
Un neatradās Prūsijā vairs cita,
Ko pirmo sēdināt pie dzīru galda ..⁵*

Interesanti, ka atšķirībā no citiem vienā no pēdējiem Čosera darbu izdevumiem, kas prezentēts interneta viduslaiku avotu portālā, bruņinieka gaitas tulkotas arī kā “došanās uz Latviju”:

*At Alexandria, he, when it was won;
Full oft the table's roster he'd begun
Above all nations' knights in Prussia.
In **Latvia** raided he, and Russia ..⁶*

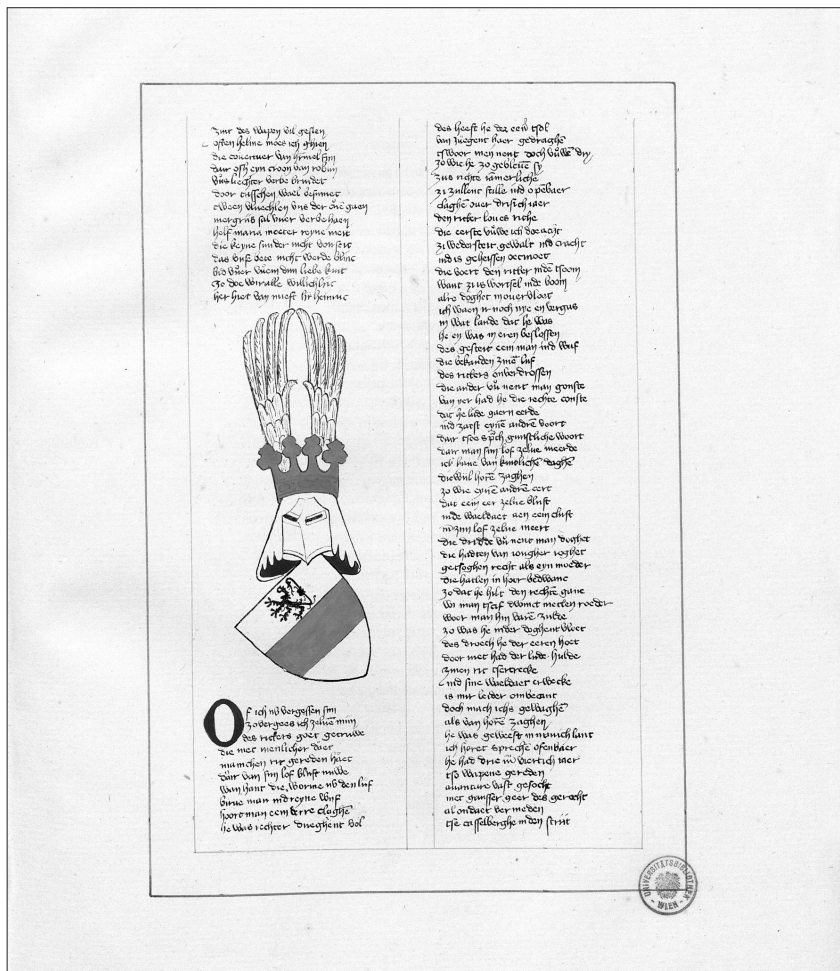
Kaut arī šeit pieļauta kļūda, Latviju (kas kopā ar Igauniju tajā laikā skaitījās Livonija) sajaucot ar Lietuvu (oriģinālā *lettow*), pret kuru, tāpat kā Novgorodu un Pleskavu, tika rīkoti karagājieni, tomēr jaunajam angļu lasītājam daudz nebūs melots. Livonija un Prūsija uz laiku bija nokļuvusi Rietumeiropas uzmanības centrā. Protams, pirmkārt tā bija Prūsija, kur rezidēja Vācu ordeņa virsmestrs. Taču tālu no mums tas nav. Tieši Kēnigsberga bija liels bruņniecisko aktivitāšu centrs un Kuršu kāpas – šaurs un svarīgs karaceļš, kas savienoja Prūsijas un Livonijas ordeņzarus. Pa šejieni bruņinieki devās cīnīties uz Lietuvu vai tālāk – uz Livoniju, lai no turienes iebruktu Krievzemē. Un karagājieniem sekmīgu norisi jau no paša sākuma nodrošināja Prūsijas un Livonijas mājnieki – Vācu ordenis un Baltijas vietējie iedzīvotāji – senprūši un senlatvieši. Var pilnībā piekrist Paulam Kargem, kurš uzsver, ka reģionā starp Prūsiju un Kurzemi Vācu ordeņa maršāls, nodrošinot brīvu karaspēka ceļu starp Austrumprūsiju un Kurzemi, balstījās uz karadraudzēm, kas lielā mērā sastāvēja no senprūšiem un kuršiem. Un 15. gadsimtā tieši Eiropas civilizāciju iepazīnušie kurši nometināti šajā reģionā, lai stiprinātu Prūsijas un Livonijas varu pret lietuviešu iebrucējiem un migrantiem.⁷ Pa Kuršu kāpām un Kurzemes piekrasti – šo šauro Eiropas civilizācijas ceļu – tad nu arī Rietumeiropas bruņinieki no Kēnigsbergas devās tālāk uz Livoniju. Taču ne jau vienmēr bruņinieki karoja. Dažkārt tie Prūsijā un Livonijā pavadīja jaukas dienas un atgriezās mājās, ja laika apstākļi nebija karošanai piemēroti. Galvenais bija – kādu laiku šeit pavadīt... Galu galā pat izcilākā vēlo viduslaiku vācu dzejnieka Osvalda fon Volkenšteina (1376 vai 1377–1445) aprakstītajās dēkās neizpaliek uzturēšanās Baltijā Vācu ordeņa paspārnē.⁸

Bet kā tad tieši ar Livoniju? Jāsaka, ka arī šeit avotu materiāla netrūkst, kaut arī tas nav tik plaši apzināts. Jau 13. gadsimtā sarakstītā Atskaņu hronika paredzēta priekšā lasīšanai arī viesbruņinieku auditorijai no vidusaugšvācu valodas telpas. Tāpat arī Honekes Atskaņu hronika no 14. gadsimta min Rietumeiropas bruņiniekus Livonijā. Taču viskrāšņāk bruņinieku kultūra Livonijas kontekstā uzplauka sakarā ar **ģerboņu heroldu** mākslu. Herolda misiju labi definē Imants Lancmanis, minot viņa pienākumus, kuros “*ietilpa saimnieka pavadīšana turnīros, pretinieka izsaukšana uz cīņu [...] un – galvenais – saimnieka ģerboņa slavīnāšana dzejā vai prozā. [...] Heroldi jo*

bieži izpildīja sūtņu un ziņnešu pienākumus, taču saimnieku dzimtas vēstures pazīšana, ģerboņu izcelšanās vēsture, vairogu figūru simbolika bija tas heroldu darba lauks, no kā vairāku paaudžu laikā izveidojās heraldika ar tās tradīcijām ..”⁹

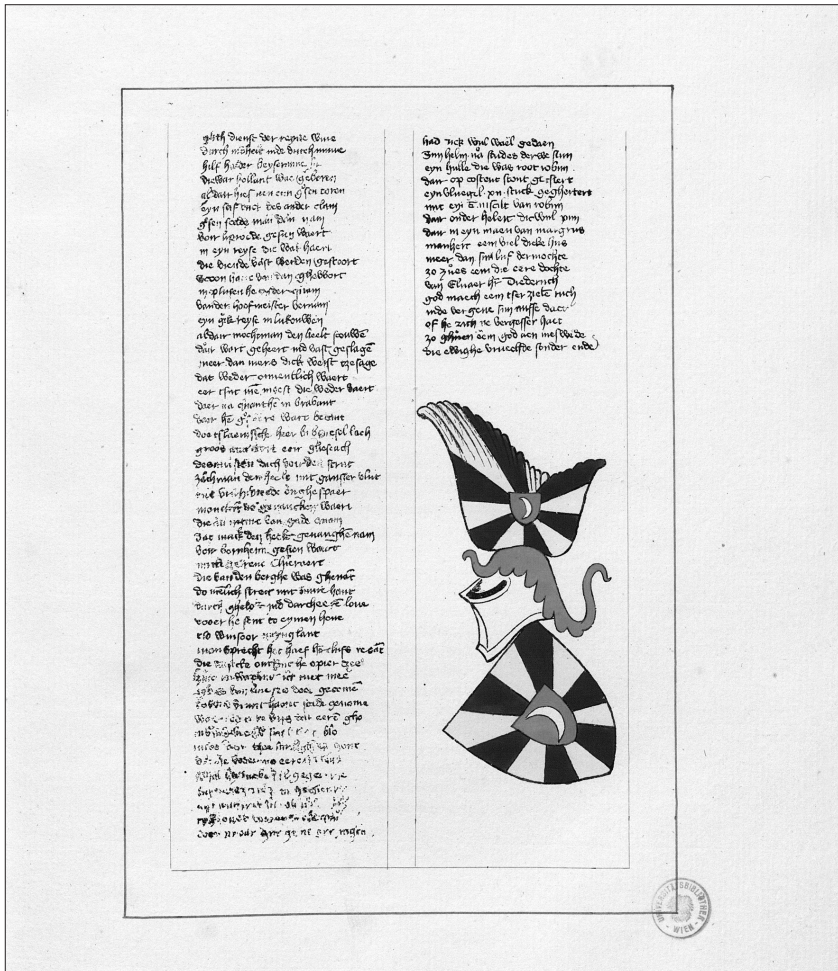
Žēl tikai, ka autors savā darbā ļoti vāji izgaismo Eiropas ģerboņu heroldu saikni ar Latviju, kaut gan darbs ir domāts latviešu lasītājam. I. Lancmanis gan min slaveno, 14. gadsimtā dzīvojušo Austrijas hercoga heroldu un dzejnieku Pēteri Zuhenvirtu (*Peter Suchenwirt*), taču ne ar pušplēstu vārdu nebilst, ka Zuhenvirts daudz dzeju veltījis tieši bruņinieku ekspedīcijām uz Prūsiju un Livoniju.¹⁰ Vai varbūt autors domā, ka Latvija ir tik provinciāla, ka kaut kas tāds šeit vispār nevarētu notikt? Jātceras, ka pagātnē visādā ziņā šeit daudz kas bija savādāk un arī Eiropa bija cita. Pareizāk sakot, tā bija daudz vienotāka nekā 19. vai 20. gadsimtā. Viduslaikos lielā mērā mēs varam runāt par Eiropas kopienu. Beigu beigās arī mūsdienu Eiropas kopienas ideja savas saknes lielā mērā atrod tieši viduslaiku savdabīgajā kultūras vienotībā. Tos pašus katoļu svētos kopš 13. gadsimta beigām taču pielūdza no Daugavpils līdz Rietumspānijai. Par Eiropas vienotību liecina kaut vai fakts, ka 1219. gadā (piektā krusta kara laikā) Rīgas pilsēta finansēja holandiešu, flāmu un frīzu karadarbību pret Damjetu Ēģiptē. Lai vai kā, bet pat ievērojamākais 14. gadsimta franču hronists Fruasārs (*Jean Froissart*; 1337–1405) min kādu angļu izcelsmes ģerboņu heroldu Karlailu, kurš savulaik apmeklēja Tā Kunga kapu Palestīnā, kā arī bijis Prūsijā un Livonijā. Heroldu kārtā viņu savulaik iecēlis pats Anglijas karalis kāda karagājiena laikā uz Skotiju.¹¹

Viens no pašiem ievērojamākajiem sava laika ģerboņu heroldiem, kurš plaši aprakstījis 14. gadsimta Eiropas dižciltīgo bruņinieku ekspedīcijas uz Livoniju, ir Gelre (īstajā vārdā *Claes Heynenzoon*, saukts *heraut Gelre*, kas arī nozīmē “herolds Gelre”). Līdzās Pēterim Zuhenvirtam viņš ir sava laika izcilākais ģerboņu herolds, kurš ievērojami veicinājis heraldikas un ar to saistītās literatūras attīstību.¹² Ir precīzi zināms, ka Gelre vairākkārt bijis Prūsijā.¹³ No 1380. gada līdz 1402./1403. gadam viņš atradās Geldernas hercoga Vilhelma I dienestā. Pēc tam viņš darbojās Holandes grāfa un Lejasbavārijas hercoga Vilhelma VI galmā, kur bija pazīstams kā *heraut Beieren*.¹⁴ Atrodoties Geldernas galmā, herolds Gelre sarakstīja “Ģerboņu grāmatu” (“*Wapenboek*”), kurā bez ģerboņu attēliem, diviem vēsturiskiem dzejoļiem un divām īsām Brabantes un Holandes hronikām iekļautas divpadsmit izciliem bruņiniekiem veltītas “goda runas”, kuras sacerētas pēc viņu nāves. Lakoniskā formā šeit tiek cildināti šo bruņinieku tikumi, paustas skumjas par viņu nāvi un aprakstīti to ģerboņi. Tās ir sava veida slavas dziesmas, kurās mirušie bruņinieki tēloti kā ideāli savas kārtas pārstāvji saskaņā ar galma epikas tradīcijām. Šāda dzeja arī ir tas, ko mēs saprotam ar ģerboņu heroldu dzeju, ko vācu valodā

Gelres “Ģerboņu grāmata” (1881), 112. lpp.

apzīmē izteiksmīgā terminā *Wappendichtung*. Gelres sacerējuma oriģināls glabājas Briseles Karaliskajā bibliotēkā. Grāmatai ir 124 lapas ar 1800 ģerboņu attēliem – izcils viduslaiku kultūras paraugs.¹⁵ “Ģerboņu grāmata” 19. gadsimtā piesaistīja franču zinātnieku uzmanību, kā rezultātā 1881. gadā Parīzē tika publicēts tās faksimilizdevums ar ievadu un zinātniskiem komentāriem.¹⁶ Šo rindu autors ar minēto faksimilizdevumu iepazīnās Vīnes Universitātes bibliotēkā un bija pārsteigts par to, cik bieži tieši Livonija bijusi “Ģerboņu grāmata” slavināto bruņinieku ceļojumu mērķis. Piemēram, Heinrihs no Eftes [*Heinriic van Nueft (Henri de N'ueft vai Henrick v. Oefte)*] pierādījis

Gelres “Ģerboņu grāmata” (1881), 134. lpp.

sevi ar varoņdarbiem pagānu (lietuviešu) apdraudētajā Livonijā. Kādu dienu pie Kuldīgas tas redzējis pagānu uzbrukumu, pie Ventspils Kurzemē tas kļuvis pazīstams (izcēlies) un no Livonijas devies karagājienā uz Lietuvu, kur nelietīgajiem pagāniem atmaksāts ar postīšanu un dedzināšanu:

Eyns maels voir Goudinghen [Kuldīga. – K. K.]

Zach man die heyden dringhen,

Bider Wynda in Koerlant [Ventspils Kurzemē. – K. K.]

Wart der ritter wael becant.

Richt tzaneyn everswiin,

*Das doch wil ongevanghen siin,
Zam sloech der ritter um zich,
Tsoden heiden vientlich.
He reyrt voirt an tso **Yflant** [Livonija. – K. K.];
Do wart geheert inde gebrant
Tse **littouwen** [Lietuva. – K. K.] in dem lande.¹⁷*

Savukārt labām manierēm apveltītais, krietnais bruņinieks Rutgers no Retsas [*Rutgher Raets (Roger de Raets)*] esot pavadījis 32 (!) ziemas Prūsijā un trīs vasaras Livonijā, kur izcēlies grūtos karagājienos pret Dieva ienaidniekiem, aizsargājot atraitnes un bāreņus [izteiciens sašķaņā ar bruņinieku ētikas kodeksu. – K. K.]:¹⁸

*Der ritter goet, hues van zeden,
Haet gewandelt ind gereden
Twe ind dertich¹⁹ winter in Prusen;
Drie zomer tse **Liiflant**,
Is der heelt warden bikant.
Do ofh herden reysen,
Also zouden rittren tsiden,
Op die Goods vianden riden,
Bescermen wedwen, weysen.²⁰*

Informācija par 32 ziemām Prūsijā gan būs pārspīlēts bruņinieka cildinājums, taču attiecībā uz Livoniju tekstā parādās precīzi vietvārdi, piemēram, Aizpute (*hazen voet*)²¹ un Svētupe (*heilich a*).²²

Kādu citu bruņinieku – uzticamu Vācu ordeņa atbalstītāju Dītrihu no Elneras [*Diederiich van Elnaer (van Eller vai van Neller, franciski: Thiéri van Elnaer)*] “pats Dievs sūtījis” piedalīties Livonijas pārvaldnieku gatavotā karagājienā uz Krievzemi, kam sekojusi ekspedīcija uz Lietuvu:

*God eyn ander reyse beriet
Van deem **Liiflantschen** heren,
Dien dicke haent gereist met eren
Beide op Rusen end op Littouwen.²³*

Arī nākamais “Ģerboņu grāmatā” minētais bruņinieks Daniels no Mervedes [*Danyel van Merwede (franciski: Daniel de la Merwede)*] bez citiem ceļojumiem uz Palestīnu, Kipru un Konstantinopoli, protams, ir apmeklējis teiksmaino Livoniju, kur tas guvis godu un slavu:

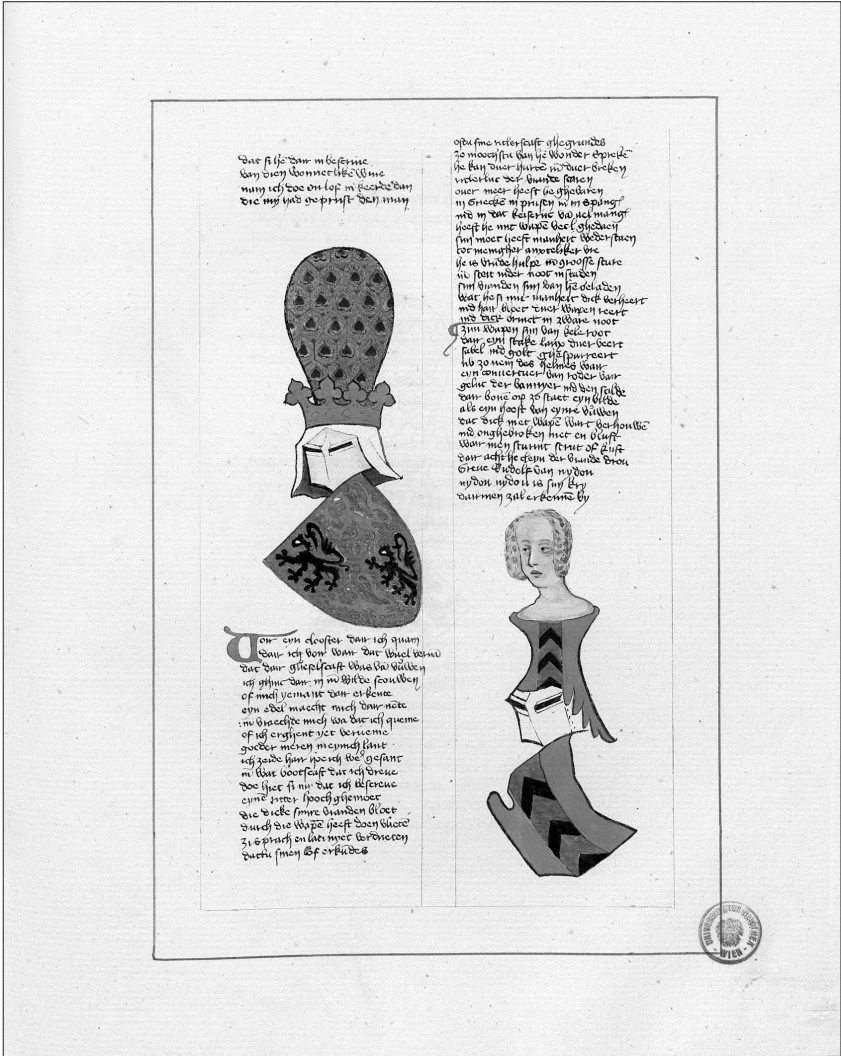
*Ende is gecomen in **Liiflant**;
In eeren wart he dan becant.²⁴*

Jau lasot 13. gadsimta Indriķa un Atskaņu hronikas, mēs zinām, cik grūti bija veikt karagājenus purvainajā, mežiem bagātajā Baltijā. Arī 14. gadsimtā šajā ziņā nekas nebija mainījies. Prūsijā un Livonijā bija izstrādāta sevišķa kara vešanas taktika, rīkojot karagājenus ziemā, kad plašie purvu masīvi bija aizsaluši. Faktiski Vācu ordenis šajā ziņā pilnībā adaptēja vietējo Baltijas tautu militārās tradīcijas, vēl

jo vairāk ņemot vērā vietējās izcelsmes karavīrus (lēņa vīrus, Vācu ordeņa kalpotājbrāļus, brīvzemniekus un izlūkus), kas nekad neiztrūka Vācu ordeņa organizētajos karagājienos. Prūsijas un Livonijas kara vešanas specifiku pilnībā bija spiests izbaudīt arī tāds Gelres “Ģerboņu grāmatā” minēts augstmanis kā Julijas²⁵ hercogs²⁶ (*Hertooch van Gulic*). Kad hercogs ieradās Prūsijā, viņš bija spiests tur pavadīt visu ziemu, jo, tā kā nebija sala, karagājienā doties bija neiespējami. Hercogam bija jāpagaida līdz vasarai, kad viņš varēja doties tālāk uz Livoniju un beidzot tur nodrošināt savu atpazīstamību bruņiniekam raksturīgā veidā:

*Derdewarf is hi op geseten
Ende reed tot Prusen, zeldi weten;
Dien winter bleef hi dair, ziit wiis;
Men mocht nyet reysen, dair was geen iis.
Van Prusen reed hi in Liiflant;
Dies zomers wart hi dair becant.*²⁷

Šeit minētie lakoniskie piemēri no Gelres “Ģerboņu grāmatas” varbūt pietiekami spilgti neatspoguļo viņa izteiksmes māksliniecisko pusi. No 14. gadsimta viedokļa tā ir ļoti bagāta un izteiksmīga. Ar krāšņu tēlainību tiek apdzējoti visu uzskaitīto bruņinieku varoņdarbi un ģerboņi, sevišķi ģerboņu krāsas, kas pielīdzinātas dārgakmeņiem. Bieži herolds apdzejo bruņinieka gaitas pēc kādas dāmas (piemēram, kaujā kritušā bruņinieka atraitnes) vēlēšanās. Šajā sakarā Gelre ir klasisks ģerboņu herolda paraugs. Kauju apraksti, tāpat bruņinieku rakstura īpašības ir stilizētas un bieži atkārtojas. Pagāni lietuvieši tiek apkaroti ar “vairogu un šķēpu”, bruņinieki Vācu ordeņa dienestā, tāpat kā Prūsijas hronikās, cīnās pret “Dieva ienaidniekiem”. Tiek ievēroti un izkopti visi klasiskās bruņinieku epikas principi (atcerēsimies, ka episkās augšvācu dzejas paraugs ir arī 13. gadsimta Livonijas Atskaņu hronika, taču Gelres valoda ir nesalīdzināmi tēlaināka). Var piekrist 1881. gada Gelres “Ģerboņu grāmatas” izdevuma autoram franču zinātniekam Viktoram Botonam, kurš Gelri nosauc par 14. gadsimta Teofilu Gotjē,²⁸ ņemot vērā viņa izteiksmes izsmalcinātību un spēlēšanos ar valodu. Mēs varam būt lepni, ka mūsu zemi šajā laikā apdzejojis tāds bruņinieku dzejas meistars. Gelres valoda ir ļoti specifiska. Tā ir kaut kas starp viduslejasvācu, vēlāko holandiešu un flāmu valodu, sava veida koinē, kuru runāja tālaika Eiropas sirdī – Rietumvācijā, Nīderlandē un Ziemeļaustrumfrancijā.²⁹ Faktiski tā ir senās franku valodas turpinājums – tās valodas, kurā runāja pirmie Eiropas apvienotāji.³⁰ Saskaņā ar Eiropas bruņniecības literāri episko tradīciju kā kristīgās pasaules (vai civilizācijas) ienaidnieki šeit bez krieviem, lietuviešiem un musulmaņiem tiek tēloti arī dāņi, sakši un vendi,³¹ kas gan nekādā ziņā neattiecas uz 14. gadsimtu, taču pilnībā saskan ar senās Franku impērijas politiski literāro mantojumu. Atcerēsimies,

Gelres “Ģerboņu grāmata” (1881), 165. lpp.

ka pat 13. gadsimtā sarakstītajā vācu eposā “Nibelungu dziesma” bez huņņiem kā pretinieki parādās arī sakši. Interesanti, ka pagānismam ilgi uzticīgie sakši, kurus franku valdnieks Kārlis Lielais 8. gadsimtā pakļāva un kristīja ar uguni un zobenu, Eiropas literatūrā vēl ilgi kalpoja par pagānisma simbolu. Latviešu un igauņu priekšteči tādi ir tikai 13. gadsimtā (tikai visumā bez Romas baznīcai labvēlīgajiem libiēšiem un latgaļiem, kuri paši apvienojās ar Rietumu iecelotājiem,

Gelres “Ģerboņu grāmata” (1881), 168. lpp.

liekot pamatus Livonijai). 14. gadsimtā pagāni Baltijā ir tikai lietuvieši un “Eiropas ienaidnieki” – Krievzemes shizmatīķi. Senaltvieši un senigaunī jau sen kopā ar vāciski runājošo iedzīvotāju slāni reprezentē nesaraujamu Eiropas daļu – Livoniju.³² Interesanti, ka ležassakši (vēlāk pašsaprotama vācu tautas sastāvdaļa) vēl 14. gadsimta Eiropas bruņinieku literatūrā dažkārt, līdzīgi lietuviešiem, simbolizē pagānus. Cik muļķīga šādā kontekstā liekas mūsu pasaka par “Eiropas civilizācijas

neskartajiem latviešiem” un “ļunajiem Rietumu krustnešiem”! Savulaik attiecībā pret mūsu ziemeļrietumu kaimiņiem – sakšiem un skandināviem literārā konjunktūra bija negatīvāka.³³

Politiski Gelres darbs ir cieņas apliecinājums Vācu nācijas Svētajai Romas impērijai, faktiski šīs impērijas padoto bruņinieku ģerboņu oficiāla prezentācija. Taču, literāri un reģionāli piederēdams telpai starp Reinu un Māsu, tas faktiski reprezentē literāro sintēzi starp Franciju, augošo Nīderlandi un Vācu (Romās) impēriju. Tādējādi Gelres daiļrade pirmkārt izsauca franču zinātnieku interesi. Mūsdienās par Gelri interesējas arī holandiešu, flāmu un vācu pētnieki.³⁴ Šajā telpā – pašā Eiropas sirdī toreiz dominēja vairāki varas centri, kuriem visiem bija ārkārtīgi svarīga kultūras nozīme: Brabante, Limburga, Klēve, Gelderna, Juliha un Ķelnes pilsēta. Šeit attīstījās ekskluzīva, franču gaumes ietekmēta literatūra, te tika sacerētas pirmās privātās vēstules nīderlandiešu un vācu valodas telpā.³⁵ Galu galā 15. gadsimtā šajā reģionā tapa pasaulslavenā Berī hercoga stundu grāmata ar Limburgas brāļu ilustrācijām (*Les Tres Riche Heures du Duc de Berry*), kas ir viens no Eiropas viduslaiku kultūras izpētes stūrakmeņiem. Taču neaizmirsīsim Vācu ordeņa zemes Prūsijā un Livonijā. Pat ārkārtīgi izglītotais Šonhovenas kungs un vēlākais Bluā grāfs Žans Šatijons bija ieguvis bruņinieka pieredzi vairākās ekspedīcijās Prūsijā, līdz beidzot šis *homo litteratus* 1360. gadā pilnībā nodevās galma dzīvei savā Šonhovenas īpašumā, kas kļuva par Holandes grāfistes kultūras centru.³⁶ Herolda Gelres “Ģerboņu grāmata” ieņem izcilu vietu šajā kontekstā. Vienlaikus mums jāsaprot, ka Latvija bija neatņemama Eiropas kultūras un identitātes sastāvdaļa jau tālajā 14. gadsimtā, kad pilnībā noformējās šīs kultūras pamatelementi. Lai iztēlojamies tikai skaisti rotāto ģerboņu istabu, kura citādi drūmajā pilī atradās atsevišķi no donžonā izvietotās ieroču krātuves. Šī istaba bija herolda “pētniecības kabinets”. Te viņš pēc dāmas lūguma aplūkoja kritušā bruņinieka ģerboni un sacerēja dzejas par viņa gaitām turnīros un karagājienos, kuros Prūsijas un Livonijas ekspedīcijas ieņēma vienu no galvenajām vietām.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Bartlett R. *The Making of Europe: Conquest, Colonization, and Cultural Change, 950–1350*. – London, 1994.
- ² Paravicini W. *Die Preussenreisen des europäischen Adels*. – Sigmaringen, 1989. – 316.–333. lpp.
- ³ Hospitāļi lepras slimniekiem. Viduslaikos hospitāļiem līdz ar slimnieku kopšanu bija dziļi reliģiska nozīme. Atcerēsimies, ka arī visu garīgo bruņinieku ordeņu (ieskaitot Vācu ordeni) statūtos bija paredzēta slimnieku kopšana. Šo tradīciju Vācu ordenis un Maltas ordenis (hospitālieši / joanīti) piekopj līdz mūsu dienām.

- ⁴ *Paravicini W.* Die Preussenreisen .. – 307. lpp.
- ⁵ *Čosers Dž.* Kenterberijas stāsti. – Rīga, 1991. – 8. lpp.
- ⁶ <http://www.fordham.edu/halsall/source/CT-prolog-para.html>
- ⁷ *Karge P. Dr.* Die Litauerfrage in Altpreußen in geschichtlicher Beleuchtung. – Königsberg, 1925. – 51. lpp.
- ⁸ *Oswald von Wolkenstein.* Lieder. – Stuttgart, 2007. – 401. lpp.
- ⁹ *Lancmanis I.* Heraldika. – Rīga, 2007. – 40. lpp.
- ¹⁰ *Smith J., Urban W.* Peter von Suchenwirt // Lituanus. – Vol. 31, No. 2. – Summer 1985.
- ¹¹ *Oeuvres de Jean Froissart / Ed. K. de Lettenhove.* 26 tomes. Bruxelles, 1867–1877 / Le manuscrit d'Amiens. – 79. nodaļa.
- ¹² Dīvaini, ka I. Lancmaņa heraldikai veļtītājā grāmatā slavenais ģerboņu herolds Gelre nav minēts.
- ¹³ *Paravicini W.* Die Preussenreisen .. – 331. lpp., 541a atsauce.
- ¹⁴ *Tervooren H.* Van der Masen tot op den Rijn. Ein Handbuch zur Geschichte der mittelaltrelichen volkssprachlichen Literatut im Raum von Rhein und Maas. – Berlin, 2006. – 269. lpp.
- ¹⁵ *Oswald G.* Lexikon Heraldik. – Leipzig, 1984. – 150., 151. lpp.
- ¹⁶ *Wapenboeck ou Armorial de 1334 á 1372 par Gelre, Héraut d' Armes,* publié pour la première fois par M. Victor Bouton, Peintre Héraldique et Paléographe. – Paris et Bruxelles, 1881.
- ¹⁷ Turpat. – 39. lpp.
- ¹⁸ Turpat. – 46. lpp.
- ¹⁹ Arī komentāros šis skaitlis skaidrots kā 32.
- ²⁰ Turpat. – 46. lpp.
- ²¹ Turpat. – 43. lpp. Nosaukums lietots tieši Livonijas kontekstā un arī komentāros atzīts par Aizputi.
- ²² Turpat:
- “Prusen und Liiflant
Is eem dick werden bekant,
Den ritter goet geure.
Tuisschen die heilich a ind hazen voet,
Leit die ritter grossen nooet ..”*
- Resp. pie Svētupes un Aizputes bruņiniekiem grūti gājis cīņā ar pagāniem (lietuviešiem) [K. K.].
- ²³ Turpat. – 52. lpp.
- ²⁴ Turpat. – 60. lpp.
- ²⁵ Tagad Vācijā Ziemeļreinā-Vestfālenē.
- ²⁶ Acīmredzot Julijas hercogs Vilhelms VI. Sākotnēji grāfs, 1356. gadā imperators Kārlis IV viņu ieceļ par hercogu.
- ²⁷ *Wapenboeck ou Armorial ..* – 102. lpp.
- ²⁸ Turpat. – 211. lpp.
- ²⁹ Ar laiku, protams, franku valodas dialekts, ko runāja Sommas krastos, atsvešinājās no Reinas baseinā runātā franku dialekta.
- ³⁰ Pēc struktūras šī valoda ir ļoti līdzīga viduslejasvācu valodai, kuru runāja visās Hanzas pilsētās, ieskaitot Rīgu. Spriežot pēc avotiem un filoloģijas liecībām, libiešu un senlatviešu (resp. baltu) izcelsmes amatnieki, tirgotāji un zvejnieki ļoti ātri apguva šo valodu, par ko liecina latviešu filoloģijas iekļaušana Ulriha Kronauera Viduslejasvācu leksikona projektā, ņemot

vērā, ka latviešu valodā saglabājušies daudzi lejasvācu termini, kuri zuduši modernajā vācu valodā.

³¹ Wapenboeck ou Armorial .. – 78. lpp.

³² Lībiešu valdnieks Kaupo pat kļūst par kristīga valdnieka paraugu tā laika Rietumeiropas literatūrā. Slavenais Cēzarijs no Heisterbahas (~1180 – ~1240), piemēram, raksta par viņu savā “*Libri VIII miraculorum*”.

³³ Cita lieta ir senā pagānisma faktiskā saglabāšanās latviešu tautā katolicisma čaulas paspārnē. Varbūt mierīgā integrācija pasargāja mūsu senčus no sakšu likteņa un noteica mūsu senā garīgā mantojuma saglabāšanos mitoloģisko tautasdziesmu formā, kam citu indoeiropiešu etnosu vidū nav līdzīga precedenta. Livonija savā ziņā bija arī baltu garīgo vērtību rezervuārs. Interesanti, ka tipiskās tautasdziesmas (kuras mēs saucam par “latviešu tautasdziesmām”, taču tās satur milzīgu senbaltu un indoeiropiešu mitoloģijas / sabiedrības informāciju vispār) nav saglabājušas ne Lietuvā, ne Baltkrievijā, ne Austrumprūsijā (te gan lielās ģermanizācijas dēļ).

³⁴ *Tervooren H. Van der Masen tot op den Rijn. Ein Handbuch zur Geschichte der mittelalterlichen volkssprachlichen Literatur im Raum von Rhein und Maas.* – Berlin, 2006.

³⁵ Turpat. – 261., 262. lpp.

³⁶ Turpat. – 262. lpp.

Kaspars Kļaviņš

THE HERALD GELRE AS REPRESENTATIVE OF THE 14TH CENTURY LIVONIA IN THE CULTURE OF WESTERN EUROPE

Summary

In the 14th century, knights from the whole of Western Europe went to Prussia and Livonia (Latvia and Estonia) to fight the Lithuanian pagans and the Russian schismatics who endangered this region. The article discusses Gelre (c. 1340 – c. 1414), one of the most prominent heralds of his time, who extensively described the expeditions of European knights to Livonia. Along with Peter Suchenwirt, he was the most prominent herald of his time who significantly promoted the development of heraldry and related literature. Unfortunately, he has not been noticed by Latvian historians until now.

Iesniegts 19.11.2008.